VÁLASZTÁSOK ÁRNYÉKÁBAN

Kurucz Ildikó
(PTE BTK, Humán Fejlesztési és Művelődéstudományi Intézet,
PTE BTK Interdiszciplináris Doktori Iskola)

A recenzió beérkezett: 2026. június 8., véglegesítve: 2026. június 10.

(Bódi Ferenc–Pálné Kovács Ilona (szerk.): Önkormányzati választások, az önkormányzatiság három évtizede Magyarországon, Gondolat Kiadó–ELTE TK PTI, 2025)

A kötet 2025-ban jelent meg, emblematikusan a helyi önkormányzatokról szóló törvény megjelenésének 35., valamint a Helyi Önkormányzatok Európai Chartája kihirdetésének 40. évfordulóján. Szerkesztői, Bódi Ferenc és Pálné Kovács Ilona a kezdetek óta kutatják a hazai önkormányzatiság, a helyi és területi autonómia, valamint a kormányzati rendszerek alakulását. Avatott szaktekintélyek, elismert kutatók, akik számos aspektusból vizsgálták és vizsgálják az önkormányzatiság, illetve a helyi és területi autonómia összetett valóságát, a rájuk jellemző alapossággal és szakmai alázattal. Munkásságukkal jelentősen hozzájárultak a magyarországi települési és területi önkormányzatok kutatásához, amelyhez szervesen illeszkedik a jelen kötet is. Nem egyszerű ismertetése ez a hazai önkormányzatiság elmúlt harminc évének: a fejezetek és tanulmányok sokkal inkább a vizsgált témák egymásra épülő, egymásra reflektáló, sokoldalú szintézisét és értékelését adják. Sokszínűségével, módszertani alaposságával, tematikai gazdagságával, holisztikus szemléletével és interdiszciplinaritásával méltó folytatása az MTA Politikatudományi Intézetében korábban Bőhm Antal és Szoboszlai György által szerkesztett önkormányzati választási sorozatnak, amelynek korábbi köteteiben a szerkesztők is közreműködtek. A szerzők között számos ismert és elismert kutató mellett a fiatalabb generáció tagjai is képviseltetik magukat, ezzel is jelezve a közös munka egyik látens célját, az önkormányzati szektor kutatásának ösztönzését. A kötet tanulmányai számos aspektusból elemzik az elmúlt három évtizedet, túlmutatva a szűken vett közjogi és politikatudományi kereteken. A szerzők külön-külön és egymásra utalva is reflektálnak a helyi valóságokat erősen befolyásoló mindenkori politikai eseményekre (például az őszödi beszédre), a közjogi és hatalomgyakorlási keretek változásaira, a választási reformokra, valamint az erőteljes centralizációra.

https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2026.3.116

A tanulmánykötet legnagyobb érdeme, hogy az önkormányzatiságot teljes spektrumában igyekszik megragadni, nem csupán jogi vagy politikai intézményként, hanem időben és térben létező összetett társadalmi valóságként.

A kötet három fő fejezetre tagolódik. Az elsőben az önkormányzatiság elméleti, közjogi és finanszírozási keretfeltételei kerülnek elemzésre. A második fejezet a különböző helyhatósági, országgyűlési, európai parlamenti és nemzetiségi választási adatok térbeli szempontokat is érvényesítő elemzését adja. Végül két, városokra vonatkozó esettanulmány zárja a kötetet.

Dobos Gábor és Pálné Kovács Ilona *Önkormányzati autonómia, közjogi keretek és hatalmi pozíciók* című nyitó tanulmánya a kötet közjogi, politikai és demokráciaelméleti kereteit is megalapozza, az olvasó számára is értelmezési támpontokat adva. Nagy érzékenységgel és objektivitással, általános és helyi keretekbe ágyazva mutatják be a hazai önkormányzatiság sajátosságait, alakulásának történeti okaitól, az ab ovo jelentkező ellentmondásoktól kezdve, annak demokráciadeficitjein és modellváltásain át a 2010 után bekövetkező közjogi szerepváltással összefüggő autonómia- és legitimitásválságig. Hangsúlyozzák, hogy a közjogi szabályozás csak kiindulópont a struktúra formálódásának megértéséhez. Ugyanakkor ez a szabályozás nem volt képes megvédeni az önkormányzatokat demokratikus közjogi pozíciójuk elvesztésétől, sőt a kormányzási struktúrát sem tartotta vissza az indirekt, lopakodó, majd nyílt recentralizációtól.

Bemutatják az önkormányzatiság paradigmaváltásait, az értékcentrikus és hatalommegosztásra fókuszáló demokráciaelméleti megközelítéseket, a jó kormányzásra és a hatékony igazgatásra koncentráló közpolitikai gondolkodást, valamint a neoliberális és neoweberi modellváltás hazai megnyilvánulásait: a kezdeti demokratikus értékektől és az autonómiától való eltávolodást, egészen a 2010-es közjogi és hatalompolitikai modellváltásig. Összefoglalják a rendszerváltástól napjainkig terjedő időszak hatalommegosztásának strukturális, méretgazdaságossági, minőségi és hatékonysági problémáit, amelyek valójában indokolttá tették volna kormányzati struktúránk megreformálását. Az új önkormányzati törvényt azonban Szente Zoltán (2012) nyomán az elmulasztott reformok törvényeként aposztrofálják, amely az új kormányzási filozófiának megfelelően már nem az állampolgári részvétel és képviselet rangos közjogi fórumaként kezeli az önkormányzatokat, hanem a közfeladatok megvalósítójaként, az egységes állam végrehajtó hatalmi ágának részeként (16. oldal). Paradox módon e változásokkal nem járt együtt az önkormányzati struktúra racionalizálása, illetve a hatékony kormányzást segítő feladatbővülés sem. Az eredetileg rendkívül széles körű közjogi felhatalmazással szemben a helyhatóságok immár szűkre szabott feladatköre autonómiájuk és legitimációjuk kárára vált, tovább erősítve a helyi demokráciadeficitet. A horizontális és vertikális kapcsolatok hosszú távú rendezetlensége pedig magával hozta a

– talán történelmi örökségnek is tekinthető – paternalizmus megerősödését. A kötet további fejezeteiben is számos olyan elemzéssel találkozhat az olvasó, amelyek az itt ismertetett elméleteket példákkal és adatokkal támasztják alá. Zárógondolataikban a szerzők a jelenlegi apatikus helyzetben a helyi közösségek megszólítására hívják fel a figyelmet, mintegy visszatérve a közösségfejlesztés klasszikus feladataihoz, a bázisdemokrácia és a társadalmi részvétel, valamint a bizalom helyi megteremtésének és megerősítésének rendszerváltáskor megfogalmazott problémáihoz (Varga–Vercseg, 2001).

Bódi Dániel, Kardos Rita és Patyán László *Helyi közszolgáltatások a vidéki önkormányzatokban* című tanulmánya a helyi szociális ellátórendszerek magyarországi vidéki viszonyait vizsgálja. A LOSS (Local Organization of Social Services) elmélete a helyi szociális szolgáltatásokat és azok minőségét a társadalmi jólétet, a közjót szolgáló alapvető keretként értelmezi, amelynek jelenléte a demokráciák működésének alapfeltétele. A helyi közfeladatellátás olyan pillérei tartoznak ide, mint a nevelési és oktatási intézmények, az egészségügyi alapellátás, valamint a szociális támogatórendszer (gyermek- és családgondozás, idősgondozás stb.). A LOSS-elmélet ezeket a pilléreket nem pusztán állami, önkormányzati, civil, egyházi vagy egyéb fenntartó által vállalt közfeladatként, közszolgáltatásként tartja számon, hanem a humántőke-elmélet fogalmi rendszerével is kiegészíti őket, olyan gazdasági potenciált is növelő intézményekként értelmezve őket, amelyek hozzájárulnak a társadalmi fejlődéshez és fenntarthatósághoz. Elégtelen, illegitim vagy inadekvát működésük azonban hosszú távon a helyi társadalom eróziójához, apátiához, végső soron anómiához vezethet. A jelen kutatásban alkalmazott módszertan keretében a szerzők a különböző intézmények (iskola, óvodai nevelés, idősgondozás, egészségügyi és szociális ellátás stb.) működésének és fenntartásának alakulását vizsgálják a rendszerváltástól a legutóbbi időkig. A térképre vetített adatokból egyértelműen kirajzolódnak a helyi szociális ellátás területi hiányosságai, amelyek jellemzően a rossz közlekedési és szociális helyzetben lévő településeken koncentrálódnak; láthatóvá válnak azok a társadalmi zárványok, amelyek esetében leginkább szükség lenne a központi szerepvállalásra. Elemzésük során a szerzők részletesen kitérnek a feladatok jelenlegi centralizációjának ambivalens tapasztalataira, valamint a szubszidiaritás hiányából fakadó anomáliákra. A helyben lakók számára ugyanis a helyi szociális közszolgáltatások a mindenkori helyi politika részeként jelennek meg, még akkor is, ha az intézmények fenntartásáról jelenleg nem a települési önkormányzatok gondoskodnak. Saját tereptapasztalataim alapján az önkormányzati hivatalok dolgozói sok esetben – jelenlegi hatáskörükön túl – rutinból és önkéntesen támogatják a helyi lakosokat az ellátások igénybevételében, legalább annak adminisztrációjában.

Péteri Gábor pénzügyi elemzése feltárja az elmúlt három évtized önkormányzati finanszírozási módjainak, reformjainak, útkeresésének és az önkor-

mányzati rendszer változásainak összefüggéseit, különös tekintettel a helyi választások alakulására. Vizsgálatának módszere elsősorban a finanszírozási szabályok keretfeltételeinek értelmezésén, értékelésén, továbbá a költségvetési adatok, a különböző korszakok, finanszírozási módok és a választási ciklusok elemzésén alapul. A finanszírozási problémákat szinte minden részletre kitérően elemzi, a megoldási javaslatoktól a kudarcokon át az akadályozó tényezők tematizálásáig. A forráselosztás és a finanszírozás normatív vagy feladatorientált rendszerét, az ÖNHIKI támogatást, a hitelfelvételek lehetőségét, az önkormányzatok eladósodását, a helyi bevételek és az adópolitika rendszerét is figyelembe véve fogalmazza meg kritikáját az egyes témák kapcsán. Példaként említem a számos településvezető által igazságtalannak és méltatlannak megélt adósságállomány-rendezést, amely esetében Péteri Gábor szerint a legnagyobb (erkölcsi) kárt a felelősség és a következmények állami átvállalása okozta. A forráselosztás fő problémájaként a demokratikus működés és a helyi pénzügyi autonómia hiányosságából fakadó hosszú távú következményeket állapítja meg, mint az átláthatóság és elszámoltathatóság hiányát, az önkormányzatok alulfinanszírozottságát, a hatalmi szempontok előtérbe kerülését, a támogatásfüggőségből fakadó kiszolgáltatottságot és ebből fakadóan a helyi társadalmi legitimitás csökkenését. Végső következtetése, hogy az önkormányzatiság eddigi négy évtizede alatt a helyi önkormányzati rendszer problémáira adott finanszírozási megoldások több területen kudarcot vallottak, mindeddig nem voltak képesek a rendszer alapproblémáinak megoldására.

Az első fejezet zárásaként Bódi Ferenc, Szalai Ádám és Kovalcsik Tamás *Területi és településfejlesztési forráselosztás és a választási eredmények összefüggései a tanácsi rendszert váltó önkormányzati rendszerben* című tanulmánya szorosan kapcsolódik az előbbiekhez. A szerzők két alapvető kutatási kérdése, hogy a fi- nanszírozás és a forrásszerzés korábbi, a tanácsrendszer országos hierarchikus gyakorlatához képest meg tudott-e változni, illetve, hogy a településvezetők stabilitása és/vagy kormánypárthoz való hűsége befolyásolta-e a forrásszerzési lehetőségeiket. A rendszerváltás előtti kitekintés és az adatok értelmezhetősége miatt a településekre vonatkozó szűrőket alkalmaztak a statisztikai adatok elemzése során, az elöregedő vagy nagyon csekély infrastruktúrával rendelkező településeket nem vizsgálták, ami már önmagában is árulkodó kitétel. Az adatok komplex elemzésével a terület- és településfejlesztés mechanizmusát 1991 és 2002 között politikamentesnek ítélik, nem igazoltak kimutatható összefüggést a településvezetők (korábbi) politikai múltja és a fejlesztési források megszerzése között. 1991 és 2024 között a helyi vezetők mandátumtartósságának és a forrásallokációnak a kapcsolatát vizsgálva ugyancsak semleges megállapítás, hogy az önkormányzatok forrásabszorpció sikerességét nem hátráltatja, de nem is serkenti a helyi politikában kialakult verseny. Ezzel felszámolták azokat a sztereotípiákat, miszerint a településfejlődés záloga a változatlanság, illetve a belső politikai megosztottság hátráltatja a sikeres tele-

pülésfejlesztést és forráslehívást. A helyi vezetők mindenkori kormánykonformitásának és forrásszerzésben való sikerességének összefüggéseit elemezve azonban az eddigiekkel ellentétben településméretenként erősebb vagy gyengébb mértékű korrelációt mutattak ki, e verseny egyértelmű nyertesei a kormánykonform megyei jogú városok. A szerzők diplomatikus megfogalmazásában az időrendben is értelmezett adatok arra utalnak, hogy a kormánykonformitás erősödésével párhuzamosan a forrásáramlásban több politikai motivációt találhatunk a jelenhez közeledve, mint amennyi a rendszerváltás első éveiben megfigyelhető volt.

A kötet második fejezete több vonatkozásban vizsgálja a választási eredmények térségi és hatalmi dimenzióit. A soron következő tanulmány ugyancsak Kovalcsik Tamás és Bódi Ferenc tollából származik, immár a helyi csatatérekre, a lokális jellemzőkre koncentrálva. 1994 és 2024 között elemzik a helyhatósági választások eredményeit, valamint az azok során kialakult helyi versenyt. Saját korábbi kutatásaikra módszertanilag is reflektálva, a polgármester- és képviselőjelöltek közötti versengési hajlandóságot jelen elemzésükben már jóval komplexebb mutatókkal vizsgálják, amelyek a választási eredmények árnyalt megjelenítésére és összehasonlítására adnak lehetőséget. A kutatás eredményeinek részletes bemutatására itt nem vállalkozhatom, csupán néhány, sztereotípiákat megdöntő tételt szeretnék kiemelni. Kimutatták, hogy a polgármesterválasztások kiélezett eredményei nem kizárólag a hierarchia csúcsán lévő településekre jellemzőek, a demokratikus verseny a legkisebb településekről sem tűnik el teljesen. Továbbá, hogy a versenyhajlam időben és térben meglehetősen változékony képet mutat. A kiélezett versenyhelyzetek véletlenszerűen jelennek meg az ország térképén, nem mutatnak mintázatot, ahogy a versengés teljes hiányával jellemezhető települések sem. A tanulmány visszautal a szerzőpáros egy korábbi írására, amely az éles versenyek meglétének társadalmi-gazdasági összefüggéseit vizsgálta, s akkori eredményeik alapján nagyon alacsony szintű kapcsolatot azonosítottak a választási verseny szorossága és a társadalmi-gazdasági tényezők között. A jelen kutatás inkább az érdemi kapcsolat hiányát mutatja. Végső soron az eredmények abban a tapasztalatban erősítenek meg bennünket, hogy a helyi valóságok, azok gazdasági eredményessége vagy demokratikussága végső soron a lokális tényezőkön múlik.

A szerzőpáros a helyi valóságok értelmezésének szerves folytatásaként vizsgálja a polgármesterek ellenzékiségének, kormánykonformitásának és mandátumtartósságának kapcsolatát a központi politikával 1990 és 2024 között. E tanulmány demonstrálja talán leginkább a szerzők korábbi kutatói munkásságára reflektáló attitűdöt, amely az egész kötetre jellemző. Kérdéseik között szerepelt a vezető tisztség tartós betöltése és a településnagyság és fejlettség közötti kapcsolat, a polgármesterek központi hatalomtól való függetlenségének, immunitásának kérdései, a lokalitásban a helyi endogén erőforrások meg-

határozó voltának és a helyi politika nagypolitikához való igazodásának mértéke. Ez a kutatás is megerősíti a helyi kontextus meghatározó szerepét. Ezt a lokalitást az idő mutatókban megragadható térlenyomataként értelmezik a szerzők, s keresik a mögöttük lévő okságot egy-egy helység, helységtípus helyi politikai valósága, jelen esetben a polgármester mandátumtartóssága mögött. Módszertani alaposságra vall, hogy az igazolt állításaik inverzét is megvizsgálják, a korreláló adatokat így több módon próbára téve. Mert például attól, hogy az éles versenyek nem kedveznek a tartós mandátumok kialakulásának, a verseny hiánya még nem hozza magával automatikusan a mandátum stabilitását. Kiemelt témájuk a polgármesterek – elsősorban vidékre jellemző – „függetlensége". E politikai függetlenség, a centrális hatalomtól való immunitás csökkenését és/vagy elvesztését az országos politikai történésekkel párhuzamba állítva a legutóbbi időkig követik nyomon, adatokkal támasztva alá a 2010-től bekövetkezett drámai léptékű változásokat.

Szegvári Péter *Budapest önkormányzati politikáját és választásait* követi nyomon 1990–2024 között; tanulmánya a záró fejezet egyik esettanulmányának elméleti keretéül szolgál, demokráciaelméleti és közigazgatási kérdéseket, a különböző városkormányzási modelleket vizsgál. A nagypolitika által meghatározott korszakokra osztja a fővárosi önkormányzati működést, az egyes szakaszokra vonatkozóan elemezi a területi érdekképviselet központi hatalomhoz való viszonyát, értékelve az adott korszak törvény- vagy alkotmánymódosításainak okait és következményeit, helyi, kerületi és fővárosi szinten egyaránt. Alátámasztott, határozott és erős kritikát fogalmaz meg a 2010 után a főváros tekintetében (is) tapasztalható „joggal való kormányzásról", a látszat önkormányzatiságról, a központi kormányzattól való függőségről, a fővárosi önkormányzati választásokat és mandátumokat érintő jogszabálymódosításokról. A főváros különleges státusza miatt kiemelt és emblematikus jelentőségű, jelen esetben a kormányzat és ellenzék viszonyának éles tükre.

Folytatásként Agg Zoltán és Zongor Gábor, a területi önkormányzatiság avatott kutatói a (vár)megyei választások vonatkozásában tekintették át az elmúlt három dekádot, jelezve, hogy a rendszerváltáskor – különösen a korábbi hatalmi súlyokhoz képest – lebegő állapotban kerülő megyék a 21. századra szunnyadó állapotba jutottak. A problémakör a hazai területi vagy középszintű kormányzás teljes rendszerét érinti. A szerzők nagy részletességgel ismertetik a 19 megyeszékhely mindenkori választási eredményeit, megyeszékhelyenként követve a civilek, társadalmi szervezetek és a pártok szerepét, előretörését vagy háttérbe szorulását, a 2010 utáni radikális közjogi átalakítás következményeit, a megyei önkormányzatok súlytalanná válását, növekvő kormánykonformitását. A jelenlegi struktúrában demokratikusan választott testületből álló vármegyei önkormányzatnak a megyében zajló folyamatokra érdemi befolyása nincs, a 2010 utáni államigazgatási reform keretében létrehozott kormányhivataloknak és az élükre kinevezett főispánoknak a súlya viszont erősödik.

A szerzők zárásként ismét megfogalmazzák a megyékre vonatkozó, korábban is képviselt szakmai javaslatukat a területi szintű önkormányzás megteremtésére, valamint az ezt szolgáló választási struktúra kialakítására.

A területi lépcsőn lefelé haladva Kovalcsik Tamás – Restás Dávid *Távol a nagyvárostól* címmel a vidék 2002 és 2024 közötti vármegyei önkormányzati választások mintázatait tárják az olvasó elé. A rendszerváltás idejéig visszanyúló tanulmány elején rögtön a kor demokráciaelméleti kérdéseinek – a közösségfejlesztést is érintő – mára újra visszatérő problémájával találkozunk, jelesül, hogy a korabeli választók nem rendelkeztek a demokratikus választásokra vonatkozó tapasztalatokkal, ami rendkívül sokszínű választói/választási magatartásformát eredményezett (saját tereptapasztalataim szerint akár egészen a rituális ajándékcsere tradicionális eszköztáráig). A kutatás tárgya, hogy e sokszínűség vajon megmaradt-e, vagy valóban homogénné vált a vidéki választói magatartás? Felfedezhetők-e esetleg a földrajzi aspektusok, gazdasági determinizmusok? Kvantitatív módszertan használatával mutatták ki a választói magatartás térbeliségének és változásának alakulását, illetve térképi ábrázolás segítségével a választói tömbök határozott átrendeződéseit, a pártpolitika megjelenését. E térbeli szemlélet a kötet határozott erénye. Az idősoros statisztikai adatok feldolgozása egyértelműen jelöli a vidék „jobbra tolódásának" stációit, fordulópontjait. Az elemzések kimutatják, hogy míg ez a 90-es években egyáltalán nem volt jellemző, 2006-ra egyértelművé, 2010 után pedig megkérdőjelezhetetlenné vált a kormánypárt támogatásának 60%-os vidéki aránya. A megye kiüresedésével, funkció- és hatalomvesztésével a megyei közgyűlési választások eredménye egyre inkább az országos politikai törésvonalakat képezi le.

Kákai László több évtizede kutatja a pártok és civil szervezetek szerepét a helyi és az országos politikában. A téma elismert kutatója. Jelen tanulmányában a választási eredmények tükrében elemzi az önkormányzati törvény és a választási reform hatásait a pártok és társadalmi szervezetek viszonyára és versenyére az 1990–2024 közötti időszakban. Kákai László a teljes önkormányzati struktúránkra vonatkozóan tárja fel a választási rendszerből fakadó anomáliákat, különös tekintettel a 2010-es modellváltást követően, a gerrymandering (választókerület-manipuláció) eszközétől a képviselők számának radikális csökkentésén át az új települési, a területi és fővárosi választási modellekig. Ez a kötet egyik legkomplexebb tanulmánya. A vizsgált mutatók több szempontú értelmezésével, sokoldalú megközelítésével árnyalt, rétegzett képet rajzol az önkormányzatiság hazai valóságáról, részletesen elemezve az elmúlt 31 évben a pártok szerepét, jelenlétük dialektikusságát. Vizsgálja a településméret, a választási hajlandóság és a pártosodás összefüggéseit, értelmezi a társadalmi szervezetek politikai szereplésének kényszerű ellentmondásait. A tanulmány megingatja azokat a rendszerváltáskor megfogalmazott illúziókat, amelyek a demokratikus részvétel mögött változatos társadalmi valóságot fel-

tételeztek. (Sőt, a tapasztalatok szerint, a helyi hatalomért folytatott versenyben a nyers gazdasági érdekek és szereplők éppúgy megjelennek az önkormányzati versenyben (Csite–Kovách, 2002; Csite, 2005), mint a tényleges társadalmi bázissal nem rendelkező civil szervezetek.) A tanulmány tételesen ismerteti a 2010 és 2024 között erősödő kormánykonformizmus és a patriarchális függés kialakulásának választási eredményekben tükröződő lépcsőit, zárszóként pedig az érdemi érdekérvényesítés hiányában a helyi politika másodrendűvé, irrelevánssá válásával kapcsolatos – szerzők által már korábban (2023) is artikulált – félelmeket.

A fejezet Dobos Balázs és Szabó Tamás a nemzetiségi önkormányzati választások 1994–2024 közötti eredményeit feldolgozó tanulmányával zárul. Bár a nemzetiségi autonómia települési és területi lehetőségei nem függetlenek a helyi politikumtól, sőt, a két rendszer közötti átjárás is megengedett, további sajátosságokkal, problémákkal találkozunk. Jelen tanulmány számos anomáliát, joghézagot, ellentmondást tár fel, ismerteti a jogorvoslatok sikeres vagy sikertelen eredményeit, olyan alapvető kérdésekről, mint maga a szavazati jog problémája. Egyes vonatkozásokban a nemzetiségi önkormányzatokra vonatkozóan a jogszabályi keretek szigorítása érzékelhető – például a nemzetiségi választási jegyzék vagy a területi önkormányzatok létrehozásának keretei – ugyanakkor más vonatkozásokban a feltételek enyhítése tapintható ki, feltehetően a népszámlálási adatok csökkenő nemzetiségi mutatói okán. Álláspontom szerint a nemzetiségi önkormányzatok, különösen a viszonylag demokratikusnak megmaradt státuszuk és intézményfenntartó szerepük miatt, sok esetben nem csak a nemzetiségek, de a helyi társadalmak általános jólétéhez is jelentősen hozzájárulnak. Élő példa, hogy az általuk fenntartott nemzetiségi iskola maradt egyes kistelepülések számára az egyetlen helyi intézmény és ezzel némi esélyt teremt a helyi népesség megtartására (vö. a LOSS-elmélettel).

A kötetet a harmadik fejezetként két esettanulmány zárja, melyek Budapest, Szeged és Miskolc önkormányzati választási földrajzát elemzik, történeti léptékeket is bekapcsoló részletességgel. Kovalcsik Tamás Budapestre vonatkozó elemzése a dualizmus korát, a két háború közötti időszakot, az államszocializmus és a rendszerváltás utáni időszakokat egyaránt vizsgálja, követve az egyes kerületek társadalmának alakulását, a választójog és jelöltállítás kereteit, a választói magatartások mintázatát, lakosságának attitűdjeinek esetleges kontinuitását, sőt, a huszadik század társadalmi kataklizmáinak és átalakulásainak mintázatait (holokauszt, kitelepítések, munkáskolóniák kialakulása). Láthatóvá teszi tehát az egyes városrészek lakosságának értékrendjét és pártpreferenciáit, melyek jól tükröződnek a választási magatartásban. A szavazótömbök sokáig meglehetősen stabilnak, történelmileg meghatározottnak mutatkoztak, azonban a kétezres évek politikai eseményei, valamint a fővárost érintő törvénymódosítások végül többször is átrendezték a preferenciákat. A szerző részletesen elemzi, hogyan alakultak a kerületek politikai erőviszonyai, milyen

társadalmi-gazdasági tényezők hatottak a választói magatartásra, hogyan formálta azt át a 2010 utáni jogalkotás és politika.

Kovalcsik Tamás, Bódi Dániel és Bódi Mátyás közös írása Szeged és Miskolc önkormányzati választási földrajzát elemzi, a két megyeszékhely választásait tekintik át a rendszerváltozástól napjainkig. A két város társadalmi-gazdasági háttere, rendszerváltás utáni fejlődési lehetőségei, valamint a helyi vezetők mandátumtartóssága között első ránézésre nem is lehetne nagyobb különbség. Míg Szeged a politikai állandóság, addig Miskolc a változás, a politikai ingadozás városa. Választási földrajzi szempontú elemzésük során mindkét város esetében kitérnek az egyes városrészek (szegregátumok, gettók, rehabilitált városrészek, agglomerációk) választási eredményeire, hosszú idősoros adatok elemzésével értelmezik az egyes településrészek eltérő választási magatartásait és politikai mintázatait, igazolva azok szoros kötődését a társadalmi térhez. Az uralkodó általános trenddel szemben kimutatták e két megyei jogú város példáján a jelöltek helyi beágyazottságának fontosságát. „A mai napig is vannak tehát olyan egyéni képviselők, akik akkor is képesek hatalmas többséget építeni saját választókerületükben, amikor a mögöttük levő pártok vagy választási koalíciók épp megsemmisítő vereséget szenvednek, helyi és országos szinten egyaránt." (288. oldal). A fejezet újdonsága, hogy felhívják a figyelmet egy kistelepüléseken is előforduló gyakorlatra. Megesik ugyanis, hogy a polgármesterjelölt eleve saját képviselőjelöltjei csapatával vág neki a megmérettetésnek, annak érdekében, hogy így többséget szerezve hatékonyan tudják ellátni településvezetői feladataikat.

A találó hangvételű záró esettanulmány többször visszautal a kötet korábbi tanulmányaira, összekapcsolva az egyedit az általánossal, és hangsúlyossá teszi azt az általános következtetést, amely számomra a kritikai hangvételen túl is meghatározó, amelyet a kötetből vett idézettel szeretnék illusztrálni: „…az önkormányzatok minden bizonnyal Johan Huizinga értelmében (Huizinga, 1990) egy különös, exkluzív „játéktere" a politikának, s ebből következően a helyi hatalom életvilágának egyedi természete van, azaz minden önkormányzat elkülönült identitással bír. Az önkormányzatok nem csupán fizikai térben, azaz földrajzilag fragmentálódtak, de azoknak helyet adó helységek mindegyike egy-egy politikai individuum is egyben. A települési önkormányzatok egyedi attribútuma nehezen magyarázható makrotársadalmi standardok, csupán gazdasági, demográfiai vagy épp politikai (pillanatnyi választási magatartás) attitűdök alapján. Mivel egy helység egyediségének oka nem a jelenből, azaz a térdimenzióból, hanem inkább az idősíkból fejthető meg, azaz szükséges egy-egy település történelmi hátterét is megismerni." (139. o.)

A kötetben a kutatások tematikája egymásra épül, szerves, összefüggő tartalomról beszélhetünk, amelyet a kutatók korábbi munkái tovább gazdagítanak. Az elemzések az önkormányzatiság szinte minden aspektusára kiterjednek, alaposak, kipróbáltak, kritikusak, messzemenően feltárják a proble-

mák, valamint a működési mechanizmusok okait. A szerzők építő kritikát, javaslatokat fogalmaznak meg, ahogy teszik azt évek óta, külön-külön. Jelen kötetben azonban egyszerre és egymásra utalva van erre módjuk, abban a holisztikus szemléletben, ami nélkül az önkormányzatiságot saját természeténél fogva, talán nem is lehet értelmezni. Bízom benne, hogy a kötet komplex tartalmát, az önkormányzatiság különböző területeivel évtizedek óta foglalkozó szaktekintélyek alátámasztott és megalapozott javaslatait a mindenkori központi hatalom megismeri és beépíti döntéseibe.

IRODALOM

Csite András (2005): *Reménykeltők, politikai vállalkozók, hálózatok és intézményesülés a magyar vidékfejlesztésben 1990–2002 között.* Budapest, Századvég.

Csite A.–Kovách I. (2002): Vidéki történet. In: Kovách I. (szerk.): *Hatalom és társadalmi változás. A posztszocializmus vége.* Budapest, Napvilág Kiadó, 219–309.

Varga A. Tamás–Vercseg Ilona (2001): *Közösségfejlesztés.* Budapest.